

Školské podvádžanie z pohľadu učiteľov – pilotné výskumné šetrenie

JÁN BAJTOŠ, JARMILA HONZÍKOVÁ

P **Abstrakt:** Autori sa v štúdiu zaoberajú problematikou podvádžania na stredných školách. Pomerne častý výskyt školského podvádžania na školách je veľmi aktuálna a diskutovaná problematika, najmä v súčasnosti. Podvádžanie považujú autori štúdie za neakceptovateľný fenomén školského vzdelávania, preto sa svojimi výskumnými šetreniami snažia zistiť a analyzovať školské podvádžanie. Štúdia prináša výsledky pilotného výskumného šetrenia, na ktoré bude nadväzovať výskum školského podvádžania zastrešeného grantovou agentúrou KEGA v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: hodnotenie, stredná škola, učiteľ, vyučovací proces, školské podvádžanie

BAJTOŠ, J., HONZÍKOVÁ, J. 2019. Školské podvádžanie z pohľadu učiteľov: pilotné výskumné šetrenie. *Arnica* 9(2): 51–58. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň. ISSN 1804-8366. Rukopis došiel 15. 4. 2019; byl přijat po recenzi 2. 9. 2019.

Ján Bajtoš, Vysoká škola DTI v Dubnici nad Váhom, Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom, Slovensko; e-mail: bajtos@dti.sk • Jarmila Honzíkova, Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, Klatovská 51, 306 14 Plzeň, Česká republika; e-mail: jhonziko@ktm.zcu.cz

Úvod

Pomerne častý výskyt školského podvádžania je veľmi aktuálna a diskutovaná problematika, ktorá neušla pozornosti množstvu zahraničných štúdií. Záujem vedeckých pracovníkov z oblasti pedagogických vied vzbudzuje táto problematika už od druhej polovice minulého storočia a faktom je, že výskumov venovaných akademickému alebo školskému podvádžaniu vo svete neustále pribúda. Na Slovensku je však táto téma stále na periférii záujmu vedeckých pracovníkov a nepoznáme žiadneho vedeckého pracovníka, či vedecký tím na Slovensku, ktorý by sa problematike školského podvádžania sústavne a systematicky venoval. Problém nečestného dosahovania dobrého hodnotenia na školách doposiaľ neupútal systematickú pozornosť pedagogických výskumníkov v podmienkach slovenského školstva. Bolo vydaných niekoľko všeobecne orientovaných článkov, ktoré sa väčšinou venovali problematike plagiátorstva pri získavaní vysokoškolských titulov, ale komplexný výskum na všetkých úrovniach školského systému doposiaľ nebol realizovaný.

Vo svetovom meradle sa podvádžaním, najmä exaktným definovaním tohto javu, zaoberá Cizek (2003); autori Simkin a McLeod (2010) tvrdia a dokazujú, že podvádžanie je dopredu premyslené, zámerné a úmyselné konanie jedinca; americkí výskumníci označujú podvádžanie za epidemický jav (Haines *et al.* 1996); vzájomné prepojenie podvádžania na jednotlivých stupňoch vzdelávania dokladuje Gray (2013); podľa autoriek Norman a Harris (1981) sústavný tlak na žiakov, aby dostávali dobré známky, vedie k podvádžaniu; výskumom technik podvádžania sa zaoberali Garavalia *et al.* (2007) a poukázali na skutočnosť, že techniky podvádžania, ktoré používajú žiaci základných škôl sú rozdielne od tých, ktoré sú typické pre študentov stredných a vysokých škôl;

metódami školského podvádžania sa zaoberali vo svojich výskumných prácach Kumar (2002), Eisenberg (2004), či Bernardi *et al.* (2008) a výskumami elektronického podvádžania sa zaoberal Clark (2008).

V Českej republike je problematika školského podvádžania parciálne skúmaná najmä zásluhou práce Mareša (2005) a následne prvého reprezentatívnejšieho výskumu podvádžania na školách autoriek Vrbovej a Stuchlikovej (2012). Na Slovensku sa problematikou školského podvádžania zaoberali autori Bajtoš a Marhevková (2016), ktorí vo svojej monografii realizovali základný teoretický a vedecko-výskumný vstup do riešenia predmetnej problematiky.

Značné nepoznanie javu školského podvádžania v procese preverovania a hodnotenia výkonov žiakov bolo primárnym motívom, kvôli ktorému sa autori štúdie pokúsia rámcovo zanalyzovať predmetnú problematiku. Druhým motivačným faktorom bola osobná zvedavosť autorov a ich záujem nahliadnuť na podvádžanie očami učiteľov stredných škôl, pretože inštitúcie, na ktorých autori pracujú sú prioritne zameraná na prípravu učiteľov. Komplexnosť vyučovacieho procesu s ohľadom na všestranný rozvoj osobnosti žiaka je významným faktorom, ktorý determinuje efektívnosť výchovno-vzdelávacích aktivít a zároveň poskytuje platformu pre hodnotenie edukačných výsledkov. Snahou transformačných tendencií moderného školstva by malo byť získanie objektívnych výsledkov výchovno-vzdelávacieho procesu bez ich zámerného skresľovania vznikajúceho v dôsledku školského podvádžania.

V oblasti školského podvádžania panujú výrazné nejasnosti. Žiaci a mnohokrát ani sami učitelia nedokážu stanoviť jednoznačnú a konkrétnu hranicu, ktorá by rozdeľovala podvod od korektného jednania. Pre niektorých je istá situácia

typickým príkladom podvádžania, inému sa môže javiť ako menej závažná a niekomu sa môže zdať, že k žiadnemu podvodu nedošlo. Uvedieme to na príklade, ktorý vo svojej práci uvádza Gray (2013). Ak si žiak spraví ťahák s pojmi a dôležitými informáciami pred skúškou a následne ho použije, vtedy podvádza. Ak si však spraví rovnaký ťahák a uloží si ho do krátkodobej pamäte, ktorej obsah sa stratí hneď po skúške, vtedy nepodvádza. Alebo ak žiak píše referát a skopíruje celé odseky prác od iných autorov, ktoré dá následne zmysluplne dohromady, vtedy podvádza. Keď však spraví v podstate to isté, len si dá tú námahu a prerozpráva vlastnými slovami obsah týchto odsekov namiesto doslovného kopírovania, vtedy nepodvádza. Táto rozmanitosť vo vnímaní a všeobecne celková nejednoznačnosť naznačujú, že podstata problematiky podvádžania je veľmi komplikovaná a bolo by preto viac než potrebné vytvoriť všeobecnú definíciu školského podvádžania. V slovenskej odbornej literatúre definíciu školského podvádžania doposiaľ nenájdeme. Môžeme sa odraziť od právnickej definície podvodu, ktorý Trestný zákon SR (§ 221 a nasl.) stanovuje ako čin, ktorého sa dopustí ten, kto zneužije cudziu nevedomosť vo vlastný prospech. ***V školskom prostredí sa podvádžania dopúšťa žiak, ktorý uvedie učiteľa do omylu, že si osvojil požadované vedomosti, a tým získa dobré hodnotenie.*** Zo zahraničných autorov je často uvádzaná Cizkova definícia (2003), ktorá popisuje školské podvádžanie (*cheating*) ako ***jednanie, ktorým žiak pri skúšaní alebo plnení úloh porušuje stanovené školské pravidlá.*** Ide o konanie, ktoré mu prináša nespravodlivú výhodu voči ostatným, a ktoré znižuje presnosť a spoľahlivosť pedagogických záverov o výkone žiaka. Podľa Cibulkovej (2013) je podvádžaním ***nečestné a nepoctivé konanie za účelom dosiahnutia istej výhody***, ktoré je možné tolerovať len vtedy, ak aktér nemal jednoznačný úmysel z tohto jednania vyťažiť alebo niekoho zámerne oklamať. Iný názor zastávajú autori Simkin a McLeod (2010), ktorí tvrdia, že podvádžanie nie je náhodné, neúmyselné ani impulzívne, ale ide predovšetkým o dopredu ***premyslené, zámerné a úmyselné konanie***, ktoré si vyžaduje ostražitosť a plánovanie. Napriek rozdielnym definíciám existuje jedna vec, na ktorej sa zahraniční autori zhodujú. A síce, že sa podvádžanie stalo všadeprítomným problémom školského vzdelávania na všetkých jeho úrovniach. Podvádžanie nie je síce novým problémovým aspektom hodnotenia žiakov, v súčasnosti sa však rozšírilo a vzrástlo natolko, že ho niektorí americkí výskumníci označujú za epidemický (Haines *et al.* 1996), dokonca až chronický jav (Nováková 2008). O vzájomnom prepojení podvádžania na jednotlivých stupňoch vzdelávania s dosahom až po vedecké a akademické prostredie je presvedčený aj Gray (2013), ktorý uvádza, že miera podvádžania a dôvody žiakov a študentov sú viac-menej konzistentné na všetkých úrovniach vzdelávania, a to od strednej školy po skončenie vysokej školy.

Sústavný tlak na žiakov, aby dostávali dobré známky, vedie tiež k podvádžaniu. Autorky Norman a Harris (1981) vo svojej práci uvádzajú, že v školskom systéme, v ktorom je taký silný tlak dosiahnuť dobré známky sa vytráca pocit uspokojenia z učenia a žiaci dosahujú dobré známky aj na úkor straty čestnosti. Nikto totiž nechce byť neúspešný. Aj žiaci, ktorí vedia odpovede podvádžajú, hoci podvádžajú len pre istotu správnej odpovede. Pravidlom sa stala skutočnosť, že veľký počet žiakov je ochotných obetovať normy čestnosti za cenu úspechu. Tým sa vytvára dojem, že podvádžanie je v princípe neškodné.

V prostredí stredných škôl používajú žiaci odpisovanie a kopírovanie cudzích prác najmä pri tvorbe rôznych referátov, esejí, projektov a slohových prác, ktoré bývajú súčasťou ich hodnotenia. V poslednom čase zaznamenávame aj taký prístup v podvádžaní, pri ktorom žiak požiada o vypracovanie úlohy spolužiaka či inú osobu. Je veľmi dôležité rozlišovať, či sa žiak dopustil plagiátorstva úmyselne alebo nevedomky. Neúmyselné plagiáty vznikajú vtedy, keď žiak nebol dostatočne poučený o nutnosti citovať zdroj informácií, alebo zabudol citáciu uviesť, prípadne citoval zdroj nesprávnym spôsobom. Častým dôvodom býva aj skutočnosť, že učiteľ pri zadávaní úlohy žiakov neupozorní, aké podmienky musí práca spĺňať, prípadne čoho sa majú vyvarovať. Žiaci si často ani neuvedomia, že ich referát, či projekt spĺňa definíciu plagiátu, pretože o problematike citovania majú nedostatočné, v horšom prípade žiadne informácie. Ako sme už uviedli pri iných druhoch podvádžania, aj pri plagiátorstve platí, že je nevyhnutné žiakov vopred oboznámiť s požiadavkami na úroveň preverovaných vedomostí a s hodnotiacimi kritériami. Pri zadávaní samostatných prác je nevyhnutné žiakom odporučiť, aby pracovali s odbornou literatúrou, aby vyhľadávali informácie z rôznych zdrojov, spoznávali súvislosti, čo je základným predpokladom, aby sa naučili orientovať v problematike. Oboznámenie sa s rôzne formulovanými definíciami, prípadne prístupmi k danej téme, zároveň zefektívňuje zapamätanie a podporuje zapojenie vyšších kognitívnych schopností žiaka. Rozvoj informačných technológií, predovšetkým šírenie informácií prostredníctvom internetu, spôsobil rozšírenie plagiátorstva. Szattler (2013) definuje plagiátorstvo ako použitie originálnych myšlienok a tvorivých vyjadrení inej osoby s úmyslom prezentovať ich ako vlastné. S rastúcim trendom rôznych školských projektov sa plagiátorstvo rozšírilo z pôdy vysokých škôl už aj na žiakov stredných škôl.

Metodika výskumného pilotného šetrenia

V podmienkach školstva na Slovensku nenachádza téma školského podvádžania adekvátne vedecké zázemie. Zistenie miery školského podvádžania na stredných školách v SR je výnimočné už svojím zameraním a rozsahom,

čo predpokladá intenzívne mapovanie tohto nežiaduceho javu a verifikáciu prediktability hodnotenia výchovno-vzdelávacích výsledkov ako spätnej väzby s ohľadom na charakter prostredia strednej školy. Riešenie výskumného zámeru sa stane pre školskú prax veľmi konkrétnym, vysoko špecifikovaným a konštruktívnym poznaním, ako nutného predpokladu pri tvorbe požadovaných výstupov. Možnosti konštruovania nového poznania v skúmanej oblasti poukazujú na významný príspevok v podobe navrhnutých výskumných nástrojov, v podobe logiky navrhnutého výskumného plánu, v podobe objasnenia faktorov motivujúcich žiakov k podvádzaniu, v podobe navrhnutých rámcových odporúčaní pri riešení modelových prípadov podvádzania a v podobe návrhu opatrení, ktoré minimalizujú školské podvádzanie.

Riešenie výskumného projektu KEGA č.001DTI-4/2018 „School cheating as a problematic aspect of educational process assessment of the results at secondary schools“ (autori štúdie sú členmi riešiteľského tímu uvedeného projektu) predpokladá prípravu validných a reliabilných výskumných nástrojov. V rámci tohto projektu uvažujeme o dotazníku pre učiteľov a dotazníku pre žiakov ako primárnych výskumných nástrojoch. V predkladanej štúdii sa budeme zaoberať prípravou, realizáciou a hodnotením pilotáže výskumného nástroja pre poznanie názorov, postojov a skúseností učiteľov. Získané výsledky, postrehy a pripomienky učiteľov majú prispieť k úpravám dotazníka, ktorých cieľom bolo zabezpečiť čo najvyšší stupeň zrozumiteľnosti jednotlivých položiek. Vyhodnotením takto získaných údajov sme si zároveň overili možnosti štatistického spracovania dát.

■ Cieľ pilotného výskumného šetrenia

Hlavným cieľom pilotného výskumného šetrenia primárne bolo pilotovať nami navrhnutý dotazník pre učiteľov a zároveň zistiť, ako je vnímané školské podvádzanie z pohľadu učiteľov.

Hlavný cieľ pilotného výskumného šetrenia sme rozpracovali do nasledujúcich čiastkových cieľov:

- Zistiť, aký spôsob školského podvádzania žiaci preferujú.
- Poznať motívy podvádzania žiakov.
- Zistiť efektívne spôsoby riešenia prípadov podvádzania.
- Popísať účinné spôsoby minimalizovania podvádzania.

■ Výberová vzorka pilotného výskumného šetrenia a organizácia

Výskumnú pilotnú vzorku predstavuje skupina učiteľov stredných odborných škôl v lokalite mesta Košice. Pri výbere škôl v konkrétnom okrese sme sa riadili stratifikovaným výberom. Kategóriou stratifikácie bol počet žiakov strednej odbornej školy nad 200 žiakov. Do výskumu sa zapojilo spolu 23 učiteľov, z toho 12 mužov (52,17 %) a 11

žien (47,83 %). Pilotné výskumné šetrenie sme realizovali v mesiaci december 2018 a v mesiaci január 2019 sme spracovávali a vyhodnocovali získané výsledky.

■ Výskumné metódy

Vo výskumnom šetrení použijeme nasledovné výskumné metódy:

- metóda analýzy a syntézy poznatkov z literatúry zameranej na školské podvádzanie,
- dotazníková metóda – na zisťovanie postojov, názorov a skúseností učiteľov na školské podvádzanie
- matematicko-štatistické metódy na vyhodnotenie výsledkov výskumného šetrenia.

Zostavili sme anonymný dotazník pre učiteľov, ktorý obsahoval 8 položiek, z ktorých všetky boli uzavretými položkami. V súbore uzavretých položiek boli dve položky dichotomické (two-choice). Ostatné uzavreté položky boli polytomické (multipl-choice). Do dotazníka boli zaradené údaje potrebné k spracovaniu a vyhodnoteniu dotazníka, ktoré sme zaradili do položky 1 a 2. Položkou 3 a 5 sme zisťovali aký spôsob využívajú žiaci pri podvádzaní. Motívmi žiakov podvádzat v škole sa zaoberala položka 4. Reakcie učiteľa pri školskom podvádzaní zaznamenala položka 6. Položka 7 zisťuje, aké sú účinné stratégie pre minimalizáciu školského podvádzania. V položke 8 nás zaujímalo, ako je možné efektívne riešiť prípady podvádzania.

■ Výsledky a diskusia

Prezentované výsledky výskumného šetrenia budú, v súlade s cieľmi výskumného pilotného šetrenia, primárne orientované na skvalitnenie výskumného nástroja, t.j. dotazníka pre učiteľov a sekundárne na poznanie postojov, názorov a skúseností vzorky učiteľov na vybrané fenomény týkajúce sa školského podvádzania. Z toho dôvodu nebudú výsledky podrobené detailnej analýze vybraných fenoménov školského podvádzania, a to najmä vo vzťahu k pohlaviu respondentov a ani k príslušnosti k jednotlivému typu školy. Detailnou analýzou sa bude zaoberať následný výskum v rámci spomenutého projektu KEGA.

Spôsobmi podvádzania sme sa zaoberali v nasledujúcej položke dotazníka pre učiteľov v znení: „*Ak pri skúšaní žiaci podvádzajú, aký spôsob podvádzania preferujú? Pri každom spôsobe označ len jednu možnosť.*“ Respondenti mali možnosť priradiť k vybraným motívom ich význam na stupnici od 1 do 5. Pričom: 5 = veľmi často, 4 = často, 3 = občas, 2 = zriedkakedy, 1 = nikdy. Následne sme vypočítali vážený aritmetický priemer pre jednotlivé spôsoby podvádzania. Vyhodnocovanie pomocou frekvencie nám umožnilo porovnávať jednotlivé hodnoty medzi sebou navzájom a určiť poradie najčastejšie používaných metód školského podvádzania.

Spôsob podvádžania	Vážený aritmetický priemer	Poradie
Odpisovanie od spolužiaka	4,13	1.
Požiadanie o našepkanie	3,43	4.
Používanie ťahákov (vlastný písaný, sken z knihy ...)	4,04	2.
Odpisovanie priamo z knihy, zo zošita	2,91	5.
Používanie vopred pripravených odpovedí („bomba“, získaný test)	2,61	6.
Používanie mobilného telefónu	4,00	3.
Používanie odposluchu z MP3	2,04	8.
Používanie inteligentných hodiniek	2,39	7.
Používanie tabletu, notebooku, handsfree	1,83	9.

Tab. 1. Preferované spôsoby školského podvádžania

Stredná hodnota posudzovacej škály je 2,50. Zistené aritmetické priemery preto môžeme rozdeliť na polovice, pričom spôsoby školského podvádžania s vyššou priemernou hodnotou ako 2,50 môžeme považovať za časté a tie s priemerom pod 2,50 za zriedkavejšie. Z prieskumného šetrenia vyplýva, že žiaci podvádžajú často, pretože iba tri zo zisťovaných spôsobov podvádžania dosiahli hodnotu aritmetického priemeru nižšiu ako 2,50 (používanie inteligentných hodiniek – vážený aritmetický priemer 2,39; používanie odposluchu z MP3 – vážený aritmetický priemer 2,04; používanie tabletu, notebooku – vážený aritmetický priemer 1,83). Údaje zistení uvedené v tab. 1. potvrdzujú, že žiaci najčastejšie podvádžajú tak, že **odpisujú od spolužiaka** (vážený aritmetický priemer 4,13), **používajú ťaháky** (vážený aritmetický priemer 4,04) a **používajú mobilné telefóny** (vážený aritmetický priemer 4,00). Často využívajú našepkávania od spolužiaka (vážený aritmetický priemer 3,43), odpisujú priamo z knihy, či zo zošita (vážený aritmetický priemer 2,91) a používajú vopred pripravené odpovede (vážený aritmetický priemer 2,61).

Tab. 2. Motívy školského podvádžania ►

Motív podvádžania	Vážený aritmetický priemer	Poradie
Neovládajú učivo, nenaučili sa	4,39	1.
Chcú dosiahnuť čo najlepšie hodnotenie (známku)	3,39	10.
Nechce sa im učiť, sú leniví	4,30	2.
Nemajú dostatok času na učenie	2,70	19.
Učiva je veľa, je ťažké a nie sú schopní sa ho naučiť	2,71	18.
Neučia sa predmety, ktoré nie sú dôležité	3,35	11.
Učivo je odtrhnuté od praxe (nevyužívajú ho)	3,87	3.
Keď učivu nerozumejú	3,59	9.
Učiteľ má neprimerané nároky, robí príliš ťažké testy	3,74	6.
Stres zo skúšania spôsobuje, že zabudnú čo vedia	3,04	14.
Je ľahké podvádžať, lebo učiteľia si to nevšímajú	2,74	16.
Myslia si, že ich nedokážu pristihnúť pri podvádžaní	3,87	3.
Keď vedia, že aj ostatní spolužiaci podvádžajú	3,35	11.
Podvádžajú vždy, z princípu	2,78	15.
Podvádžanie je ľahšie ako učenie sa	3,68	8.
Sú neistí, majú strach zo zlyhania	2,74	16.
Podvádžanie nie je nič zlé, považujú to za normálne	3,74	6.
Potrebujú dokončiť školu pre dobré zamestnanie	3,78	5.
Nechcú sklamať rodičov neúspechom v škole	3,30	13.

Motívmi podvádzania sme sa zaoberali v nasledujúcej položke dotazníka v znení: „*Čo žiakov motivuje (aké sú dôvody), aby pri skúšaní podvádzali?*“ Respondenti mali možnosť priradiť k vybraným motívom ich význam na stupnici od 1 do 5, pričom: 5 = veľmi silný motív, 1 = žiaden vplyv. Následne sme vypočítali vážený aritmetický priemer pre jednotlivé spôsoby podvádzania, pozri tab. 2.

Najväčším motívom (vážený aritmetický priemer je 4,39) že sa žiaci uchýlia k podvádzaniu je ten, lebo neovládajú učivo, lebo sa ho nenaučili. Tento problém je do istej miery spojený s reakciou na ponúknutú možnosť „Nechce sa im učiť, sú leniví“, ktorej vážený priemer dosiahol hodnotu 4,30. Významným motívom k podvádzaniu je aj skutočnosť, že si žiaci uvedomujú, že podvádzať je ľahšie ako učiť sa (vážený aritmetický priemer je 3,68). Uvedené motívy v princípe súvisia s postojom stredoškolskej mládeže k učeniu sa, teda k *miere hodnoty vzdelania a poznania v hodnotovej štruktúre* ich osobností.

Druhou skupinou motívov sú *motívy vyplývajúce z učiva*. Mnohokrát je učivo preberané v škole z pohľadu žiakov nezaujímavé a v praxi nevyužiteľné (vážený aritmetický priemer je 3,87), učivu nerozumejú (vážený aritmetický priemer je 3,59). Rozhodujúcim motívom pre školské podvádzanie nie je však skutočnosť, že učiva je veľa a že je neúmerné ťažké (vážený aritmetický priemer je 2,71).

Ďalšou skupinou motívov k školskému podvádzaniu sú *motívy vyplývajúce z vnímania dôležitosti*. Žiaci prisudzujú jednotlivým predmetom rôznu mieru dôležitosti. Inak sa pripravujú na predmet, ktorý považujú za dôležitý z hľadiska ďalšieho vzdelávania, alebo neskoršieho uplatnenia (vážený aritmetický priemer je 3,78), a inak na nedôležitý predmet (vážený aritmetický priemer je 3,35). Predmety, ktoré považujú za menej dôležité odsúvajú a existuje predpoklad, že sa práve v prípade takýchto predmetov uchýlia k podvádzaniu. Najvýznamnejším motívom vyplývajúcim z vnímania dôležitosti je prikladanie priveľkej dôležitosti známkam. Žiaci, ktorí sa učia pre známky, nie kvôli vedomostiam (vážený aritmetický priemer je 3,39), pociťujú silnejšiu motiváciu podvádzať, najmä ak nie sú schopní učivo si osvojiť. Nezanedbateľným motívom k podvádzaniu je aj obava neúspechu v škole, najmä vo vzťahu k ich rodičom (vážený aritmetický priemer je 3,30).

Podstatnú úlohu zohráva aj skupina *motívov vyplývajúcich zo samotnej podstaty podvádzania*. Častými motívmi v tejto skupine je podvádzanie motivované podvádzaním ostatných spolužiakov (vážený aritmetický priemer je 3,35) a skutočnosť, že podvádzanie nepovažujú žiaci za niečo, čo by bolo zlé, naopak považujú to za normálne (vážený aritmetický priemer je 3,74). Podvádzanie

považujú za regulárny spôsob ako sa dopracovať k cieľu, hľadajú cesty najmenšieho odporu, snažia sa dosiahnuť maximum pri minimálnom množstve času a úsilia. Podvádzanie z princípu (vážený aritmetický priemer je 2,78) žiaci v štruktúre motívov podvádzania nezaradili medzi najvýraznejšie motívy. Žiaci považujú podvádzanie za jednoduché, lebo učiteľ si nevšima prejavy podvádzania (vážený aritmetický priemer je 2,74), alebo sa k podvádzaniu stavia benevolentne. Postoj žiakov, že pri podvádzaní ich učiteľ nedokáže pristihnúť je taktiež veľmi silným motívom k podvádzaniu (vážený aritmetický priemer je 3,87). Dokonca až v takej miere významu, že sa zaradil na tretie miesto v ponúkaných motívoch. Svedčí o mimoriadne veľkej sebadôvere stredoškolskej mládeže aj vo vzťahu k negatívnym prejavom ich správania.

Motívom k školskému podvádzaniu je aj *samotný proces preverovania vedomostí študentov*. Skutočnosť, že učitelia mávajú neprimerané nároky na úroveň vedomostí a zručností svojich žiakov je silným motívom podvádzania (vážený aritmetický priemer je 3,74), motívom podvádzania je aj prehnaný stres žiakov zo skúšania (vážený aritmetický priemer je 3,04). Strach zo zlyhania nepredstavuje zásadný motív školského podvádzania (vážený aritmetický priemer je 2,74).

Motív k podvádzaniu z nedostatku času sa z pohľadu učiteľov nepotvrdil (vážený aritmetický priemer je 2,70). Tento môže vznikať z nesprávnych pracovných (vzdelávacích) návykov žiakov, alebo z uprednostnenia iných činností pred učením. Nedostatok času naučiť sa môže mať teda rôzne príčiny a je potrebné ďalej skúmať najmä z pohľadu žiakov, čo sa za prípadným nedostatkom času môže skrývať.

Efektívnym riešením prípadov podvádzania z pohľadu učiteľov sme sa zaoberali v nasledujúcej položke dotazníka v znení: „*Ako najefektívnejšie riešite prípady podvádzania?*“ Respondenti mali vybrať jednu možnosť, ktorú považujú za najefektívnejšiu v prípade, že žiaka pristihnú pri podvádzaní. Výsledky sú zaznamenané v tab. 3.

Pri riešení prípadov školského podvádzania považujú učitelia za najviac efektívny spôsob navrhnúť žiakovi iný termín na preskúšanie (uvedenú možnosť označilo 34,78 % respondentov) a odobratie ťaháka žiakovi s možnosťou dokončiť skúšku a zníženie výslednej klasifikácie (uvedenú možnosť označilo 30,44 % respondentov). Výstražnému napomenutiu s možnosťou dokončenia skúšky sa priklonilo 21,74 % respondentov. Za efektívne riešenie, a to oklasifikovať podvádzajúceho žiaka známkou nedostatočnou, považuje 13,04 % respondentov. Za potešujúce zistenie je možno považovať skutočnosť, že *učitelia vždy riešia podvádzanie žiakov* a nestotožňujú sa s týmto podvodným správaním žiakov.

Riešenie prípadov podvádzania	Celkom – absolútne vyjadrenie	Celkom – relatívne vyjadrenie
Výstražným napomenutím a nechám žiaka dokončiť skúšku.	5	21,74 %
Odoberiem ťahák, žiaka nechám dokončiť skúšku a znížim výslednú známku.	7	30,44 %
Žiaka oklasifikujem známku „nedostatočný“.	3	13,04 %
Žiakovi navrhнем iný termín na preskúšanie.	8	34,78 %
Školské podvádzanie neriešim.	0	–
Ku žiakom som pri skúšaní benevolentný a nevedím mi ak podvádzajú.	0	–

Tab. 3. Najefektívnejšie riešenie prípadov školského podvádzania

Účinnými spôsobmi minimalizácie podvádzania sme sa zaoberali v nasledujúcej položke dotazníka v znení: „*Aké sú podľa vás najúčinnnejšie spôsoby minimalizácie školského podvádzania?*“ Respondenti mali možnosť priradiť k vybraným možnostiam ich význam na stupnici od 1 do 4, pričom: 4 = určite áno, 3 = asi áno, 2 = asi nie, 1 = určite nie, 0 = neviem. Následne sme vypočítali vážený aritmetický priemer pre jednotlivé spôsoby podvádzania, pozri tab. 4.

Stredná hodnota posudzovacej škály je 2,00. Zistené aritmetické priemery preto môžeme rozdeliť na polovice, pričom spôsoby minimalizácie školského podvádzania s vyššou priemernou hodnotou ako 2,00 môžeme považovať za účinné a tie s priemerom pod 2,00 za málo účinné. Ani jeden z uvedených spôsobov minimalizácie školského podvádzania, na základe získaných výsledkov, nemožno považovať za málo účinný, pretože všetky dosiahli vyššiu hodnotu váženého aritmetického priemeru ako 2,00. Teda, **každá snaha učiteľa o minimalizáciu školského podvádzania prináša efekt vo vzťahu k minimalizácii školského podvádzania.** Za najviac účinné spôsoby minimalizácie podvádzania považujú respondenti: pozorovanie žiakov počas skúšania (vážený aritmetický priemer je 3,91), žiaci nesmú mať počas skúšania nič na laviciach (vážený aritmetický priemer je 3,82), informovanie žiakov o pravidlách

Spôsob minimalizácie podvádzania	Vážený aritmetický priemer	Poradie
Naučím žiakov ako efektívne sa učiť môj predmet	3,04	8.
Dosiahnem u žiakov pocit dôležitosti môjho predmetu	2,78	10.
Zabezpečím vzбудenie záujmu o môj predmet	3,35	6.
Poskytujem žiakom neustálu spätnú väzbu o stave ich vedomostí	2,87	9.
Informujem žiakov o pravidlách skúšania a hodnotenia	3,65	3.
Informujem žiakov, o postupoch pri odhalení podvádzania	3,17	7.
Dbám na to, aby pri skúške nemali žiaci nič na laviciach	3,82	2.
Zabezpečím vypnutie a odloženie mobilných telefónov	3,52	5.
Sledujem žiakov počas skúšania (chodím sa po triede)	3,91	1.
Pred skúškou žiakov rozsadím	3,61	4.
Vypracovanie a dodržiavanie Etického kódexu žiaka	2,52	11.

Tab. 4. Najúčinnnejšie spôsoby minimalizácie školského podvádzania

skúšania a hodnotenia (vážený aritmetický priemer je 3,65), rozsadenie žiakov pred skúšaním (vážený aritmetický priemer je 3,61) a zabezpečenie vypnutia a odloženia mobilných telefónov (vážený aritmetický priemer je 3,52). Uvedené spôsoby možno zaradiť medzi tzv. **priame preventívne stratégie**. Za našimi očakávaniam zaostali nasledujúce spôsoby minimalizácie školského podvádzania: vypracovanie Etického kódexu žiaka (vážený aritmetický priemer je 2,52), poznanie dôležitosti vyučovaného predmetu (vážený aritmetický priemer je 2,78) a naučiť žiakov ako efektívne

sa učiť daný predmet (vážený aritmetický priemer je 3,04). Z prezentovaných výsledkov vyplýva, že väčšej pozornosti by učitelia mali venovať tzv. **nepriamym preventívnym stratégiám**. Do tejto skupiny môžeme zaradiť také opatrenia, ktorých cieľom je predovšetkým zabezpečiť efektívnosť vyučovacieho procesu. Jednou z nich je taktika vyvolať v žiakoch pocit, že predmet a učivo v ňom obsiahnuté sú pre nich dôležité. Podvádzaniu sa dá nepriamo predchádzať aj využívaním vhodných vyučovacích metód, ktoré vzbudia v žiakoch záujem o predmet a uľahčia učenie sa. Učiteľ by mal preto dbať o to, že je potrebné pýtať sa žiakov na ich vlastný názor k preberanej problematike, mal by od žiakov vyžadovať prepojenie zdánlivo nesúvisiacich javov s cieľom hľadať logiku prepojenia, mal by vyžadovať originalitu a kreativitu žiakov pri riešení problémov. Významný krokom v snahe o odstránenie podvádzania z našich škôl je vytvoriť jednotnú, komplexnú a systémovú stratégiu, ktorá podvádzanie jednoznačne odsúdi, zjednotí postup učiteľov proti podvádzaniu a vštepí žiakom postoj, že česťnosť je jednou z najvýznamnejších ľudských vlastností. Takýmto strategickým dokumentom na úrovni jednotlivých škôl môže byť Etický kódex žiaka.

Pilotáž dotazníka pre učiteľov priniesla návrhy respondentov vo vzťahu k zvýšeniu kvality navrhnutého dotazníka. Respondenti navrhli:

- medzi motívy podvádzania uviesť aj sociálny motív (napr. priznanie štipendia),
- medzi najviac účinné spôsoby minimalizácie školského podvádzania navrhnúť uviesť vypracovanie jednotných pravidiel pri postihovaní školského podvádzania vedením školy,
- medzi efektívne riešenie prípadov podvádzania navrhnúť uviesť: až pri druhom upozornení oklasifikovať žiaka známku nedostatočný, pri dôležitejších skúškach vytvoriť menšie skupiny žiakov,
- medzi spôsoby podvádzania odporúčajú uviesť aj: opustenie triedy v priebehu skúšky, gestikuláciu medzi žiakmi.

Záver

Problematika školského podvádzania je veľmi aktuálna a diskutovaná téma, ktorá neušla pozornosti množstvu zahraničných odborníkov. Záujem vedcov vzbudzuje už od druhej polovice minulého storočia a faktom je, že výskumov venovaných akademickému alebo školskému podvádzaniu vo svete neustále pribúda. Značná neprebádanosť javu školského podvádzania na Slovensku bola primárnym motívom, kvôli ktorému sme sa v rámci riešenia projektu KEGA budeme snažiť aspoň čiastočne prispieť k monitorovaniu a analyzovaniu uvedenej problematiky vo vzťahu k podvádzaniu žiakov stredných škôl. Na základe našich zistení z pilotného výskumného šetrenia sme sformulovali nasledujúce odporúčania: doplniť výskumný

nástroj – dotazník pre učiteľov a vybrané podnety zo strany respondentov; vytvoriť príležitosti pre učiteľov vo vzťahu k využívaniu priamych preventívnych stratégií minimalizácie školského podvádzania; venovať zvýšenú pozornosť nepriamym preventívnym stratégiám zameraným na minimalizáciu školského podvádzania; ponúknuť metodické návody riešenia konkrétnych prípadov školského podvádzania; zamerať pozornosť na posilnenie motívov, ktoré žiakov odrádzajú od školského podvádzania; poznaním najčastejších spôsobov školského podvádzania popísať indikátory determinujúce školské podvádzanie.

Podakovanie

Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantového projektu KEGA 001 DTI - 4/2018 *Školské podvádzanie ako problémový aspekt hodnotenia výsledkov výchovno-vzdelávacieho procesu na stredných školách*.

Literatúra

- BAJTOŠ, J. & MARHEVKOVÁ, A. 2016. *Školské podvádzanie – problémový aspekt hodnotenia výkonov žiakov*. Bratislava, Wolters Kluwer. 101 s.
- BERNARDI, R. A., BACA, A. V., LANDERS, K. S. & WITEK, M. B. 2008. Methods of Cheating and Deterrents to Classroom Cheating: An International Study. *Ethics & Behavior* 18(4): 373–391.
- CLARK, K. 2008. *Taking a Bite Out of Cheating, With the Help of Technology*. U.S. News & World Report.
- CIBULKOVÁ, A. 2013. *Podvádění očima středoškolských učitelů*. Masarykova univerzita, Brno. 70 pp.
- CIZEK, G. J. 2003. *Detecting and Preventing Classroom Cheating: Promoting Integrity in Assessment. Experts in Assessment*. Corwin Press, Inc., CA, Thousand Oaks. 173 pp.
- EISENBERG, J. 2004. To Cheat or Not To Cheat: Effects of Moral Perspective and Situational Variables on Students' Attitudes. *Journal of Moral Education* 33(2): 163–178.
- GARAVALIA, L., OLSON, E., RUSSEL, E. & CHRISTENSEN, L. 2007. How The Students Cheat? 33–55 In Anderman, E. & Murdosc, T. (eds) *Psychology of Academic Cheating*. Academic Press, Amsterdam, Boston.
- GRAY, P. 2013. *Podvádzanie vo vede II: Škola pripravuje pôdu podvádzaniu (nielen) vo vede*. Preklad: Sčigulinský, P. *Sloboda učenia*. 2014. [on line]. [cit 2019-04-19]. Dostupné na: <http://www.slobodaucenia.sk/clanok/podvazanie-vo-vede-ii>
- HAINES, V. J., DIEKHOFF, G. M., LABEFF, E. E. & CLARK, R. E. 1996. College Cheating: Immaturity, Lack of Commitment, and the Neutralizing Attitude. *Research in Higher Education* 25(4): 342–354.
- KUMAR, M. J. 2012. Honestly Speaking about Academic Dishonesty. *IETE Technical Review* 29: 357–358.
- MAREŠ, J. 2005. Tradiční a netradiční podvádění ve škole. *Pedagogika* 55(4): 310–335.

- NOVÁKOVÁ, V. 2008. *Kdo z koho? Fenomén žákovského podvádění na gymnáziích*. Masarykova univerzita, Brno. 88 pp.
- NORMAN, J. & HARRIS, M. W. 1981: *The private life of the American teenager*. Wade. California, Rawson. 311 pp.
- SIMKIN, M. G. & MCLEOD, A. 2010. Why Do College Students Cheat? *Journal of Business Ethics* 94(3): 441–453.
- SZATTLER, E. 2013. *Čo je plagiátorstvo?* [on line]. [cit 2019-04-19]. Dostupné na: <http://www.skola.kvasnica.info/uvod2010/ais/content/selection18.html>.
- VRBOVÁ, J. & STUHLÍKOVÁ, I. 2012. Školní podvádění starších žáků – pilotní studie. *Pedagogika* 62(3): 317–331.

E English summary

School cheating from the teachers' point of view – a pilot research

The study is focused on the identification of dishonest occurrence of reaching of favourable assessment (cheating) at secondary schools in the Slovak Republic. Assessment of knowledge, skills and competencies of students is the part of educational process at secondary school. An evaluation provides a teacher an opportunity to rate the level of students' knowledge by assessing their achievements, skills

and competencies acquired by learning a particular subject. A teacher should give a constant attention to the quality of students' achievement assessment as it emphasises a pedagogical reasoning and performance. Cheating from the side of a student is something that a teacher encounters quite frequently while examining and assessing. Furthermore, it misrepresents the effectiveness of teaching methods and eventually the overall outcomes of the educational process. A teacher should retain his professionalism and authority when assessing, moreover, he should combine these attributes with a partner approach towards a student with the aim to develop his personality. The study reveals the results of a pilot research, which will be followed by the research of school cheating covered by the KEGA grant agency in the Slovak Republic

Keywords: assessment, secondary school, teacher, educational process, school cheating

Tables

Tab. 1. Preferred ways of school cheating

Tab. 2. Motives of school cheating

Tab. 3. The most effective solutions of school cheating cases

Tab. 4. The most effective ways to minimizing school cheating